

وقت دور زدن «رهبر» ایران است

به قلم مهدی خلجی (/fa/experts/mhdy-khljy-0/)

۵ ژوئن ۲۰۲۳

همچنین دست‌یافتنی به

(English (/policy-analysis/its-time-bypass-irans-supreme-leader

درباره نویسنده

مهدی خلجی (/fa/experts/mhdy-khljy-0/)

مهدی خلجی، عضو ارشد و هموند پژوهشی خانواده لیبتسکی در انستیتو واشنگتن پژوهشگر تشیع، فلسفه و کارشناس سیاست ایران

مقاله‌ها و دیدگاه‌ها

سپاه پاسداران با منافع اقتصادی خود و آسیب‌پذیری در برابر تحریم‌ها بیشتر به توافق بر سر مسئله هسته‌ای تمایل دارد

از زمان روی کار آمدن پرزیدنت اوباما تعامل بی قید و شرط با ایران سیاست رسمی دولت آمریکا بوده است و سیاست رسمی دولت ایران مخالفت مطلق با تعامل، پرزیدنت اوباما چندین نامه به آیت‌الله خامنه‌ای رهبر ایران فرستاده و انواعی از همکاری‌ها را پیشنهاد داده ولی به این ایده‌ها جواب رد داده شده است. در مارس ۲۰۱۰ وقتی اوباما گفت «رهبران ایران در مقابل دست گشاده ما فقط مشت گره‌کرده نشان دادند» خامنه‌ای او را متهم کرد به این‌که فریبکارانه «دستی چدنی زیر دستکش مخملی» پنهان کرده است. زمان آن است که بپذیریم جلب همکاری رهبر ایران ناممکن است.

دلیل مخالفت خامنه‌ای با همکاری ساده است: موضع سیاسی او به عنوان معمار راهبردی و مدافع نهایی برنامه هسته‌ای ایران به بقای این برنامه و این برداشت که او می‌تواند تمام فشارها را پس بزند وابسته است. سماجت او در بحبوحه تحریم‌های روزافزون اعتبار ادعای او به عنوان «رهبر مسلمانان جهان» را مشخص می‌کند. هر گونه تزلزلی رقبای او را در داخل کشور تقویت خواهد کرد چون آن‌ها وقتی از یک سیاست هسته‌ای میان‌روتر حمایت کردند به شکلی تهاجمی از سوی او به حاشیه رانده شدند. برای او حفظ سرسختانه موضع خود مسئله مرگ و زندگی است.

ایران از این منظر بسیار متفاوت از عراق تحت حاکمیت صدام است. صدام توانست بیش از یک دهه تحریم‌ها را تاب بیاورد چون رژیم او تحت کنترل یک فرد خودشیفته بی‌رحم و تشنه قدرت بود که می‌توانست هر مخالفی را با شلیک گلوله‌ای به پس سرش حذف کند. در عراق صدام چیزی به عنوان «بحران سیاسی» وجود نداشت چرا که در چنان رژیمی «سیاست» وجود ندارد. در مقابل ایران محل نبردهای سیاسی و شاهد مانورهای پیچیده و متفاوت در میان جناح‌های مختلف است. هرچند درون حلقه‌ای از نخبگان که هر روز کوچکتر می‌شود. در چنین نظامی موضع رهبر بسیار آسیب‌پذیرتر از حکومتی یک‌نفره با مشت آهنین است.

به طور مشخص تصمیم خامنه‌ای برای سرکوب اعتراضات به تقلب در انتخابات ریاست‌جمهوری ۲۰۰۹ به شکاف‌های عمیق درون سپاه پاسداران که پرچمدار رژیم است انجامید. اخیرا حسین علیایی سردار بازنشسته و بنیان‌گذار نیروی دریایی سپاه و فرمانده آن طی جنگ ایران و عراق مقاله‌ای در روزنامه *اطلاعات* تهران نوشت که تلویحا موقعیت ایران امروز را با سال پیش از انقلاب مقایسه کرد. به نظر او اگر خامنه‌ای با رهبران اصلاح‌طلب جنبش اعتراضی به سازش سیاسی دست نیابد همان اشتباهی را می‌کند که شاه یک نسل پیش

بعد از آن که سردار علایی مورد حمله رسانه‌های دولتی قرار گرفت برخی فرماندهان سپاه یک نامه حمایت بدون امضا برای او فرستادند. هم‌اکنون نشانه‌ها حاکی است که در انتخابات مجلس که برای ماه مارس برنامه‌ریزی شده شاید برخی در درون سپاه از نامزدهای مرجع خامنه‌ای حمایت نکنند.

آنچه که واقعا خشم سپاه را علیه خامنه‌ای برانگیخت این است که آن‌ها او را مسئول تحریم‌های سخت‌تر غرب می‌دانند که به منافع اقتصادی سپاه آسیب زده است. در بیش از دو دهه اخیر سپاه پاسداران از بازیگران اصلی در اقتصاد ایران بوده است. امروز حتی خصوصی‌ترین کسب‌وکارها بدون نوعی «قرارومدار ویژه» با سپاه نمی‌تواند به کار خود ادامه دهد. در صنایع مختلف از نفت گرفته تا معدن و بانکداری و سینما و ورزش پیشکسوت‌های سپاه حضور برجسته‌ای دارند. بیشتر آن‌ها از انقلابیونی آرمان‌گرا به پول‌پرستانی عمل‌گرا بدل شده‌اند.

این اسلام‌گرای پول‌دوست اهداف اصلی تحریم‌های مورد حمایت آمریکا بوده‌اند. برخلاف ادعاهای فعالان ضدتحریم در غرب منافع اقتصادی گسترده سپاه در نتیجه تحریم‌های نفتی و بانکی اجرا شده از سوی کشورهای غربی به شدت ضربه خورده است.

کارشناسان مالی سپاه برای برقرار نگه داشتن برنامه هسته‌ای و حفظ منافع تجاری خود مجبورند نفت را ارزان‌تر از نرخ‌های بین‌المللی بفروشند. مخالفت تزلزل‌ناپذیر خامنه‌ای رسیدن به سازشی بر سر برنامه هسته‌ای ایران را بسیار دشوار کرده و میلیاردها دلار هزینه برای آن‌ها داشته است.

در محافل سیاسی تهران افراد آگاه در مورد این که بحران هسته‌ای به جنگ یا یافتن راه‌حلی صلح‌آمیز منجر خواهد شد اختلاف نظر دارند. اما دومی فقط در صورتی ممکن است که سپاه خامنه‌ای را کنار بزند و نوعی سازش را تحصیل کند. ولی تاکنون خامنه‌ای دست برتر داشته است.

خامنه‌ای علاوه بر بازداری سپاه هر تلاشی را از سوی بقیه جناح‌های جمهوری اسلامی برای تعامل دیپلماتیک با غرب عقیم خواهد گذاشت. دستگاه روحانیت که عمیقا از خامنه‌ای ناراضی است آن‌چنان وابستگی اقتصادی به دولت دارد که نمی‌تواند تاثیر قابل‌توجهی بر سیاست ایران بگذارد. طبقه قدیم بازاری هم همان‌قدر ناراضی است اما دیگر نقش اقتصادی یا سیاسی مهمی ندارد.

اصلاح‌طلبانی چون اکبر هاشمی رفسنجانی رئیس‌جمهور سابق تدریجا از عرصه سیاست بیرون انداخته شدند. در ماه مارس رفسنجانی ممکن است تنها سمت بانفوذ باقیمانده خود را به عنوان رئیس مجمع تشخیص مصلحت نظام که بازوی مشورتی رهبر است از دست بدهد.

در این محیط هر گونه تلاش اضافی برای تعامل با خامنه‌ای بیهوده است. مسیر خردمندانه‌تر این است که از حالا آماده باز کردن کانال‌های ارتباطی با فرماندهان سپاه شد چون آن‌ها مسلما مشغول طراحی شیوه‌هایی برای مقابله با فشار فزاینده تحریم‌های بین‌المللی هستند. این‌ها افرادی هستند که جانشین خامنه‌ای را تعیین خواهند کرد و خشم آن‌ها حتی ممکن است منجر به در دست گرفتن کنترل کشور پیش از مرگ او شود. هرچند این افراد لیبرال‌های مخفی آماده برای «بهار تهران» نیستند اما در پیامد رژیم خامنه‌ای آن‌ها هم دچار بحران مشروعیت خواهند شد که این امر ممکن است وادارشان سازد تا برای تحکیم قدرت و محبوبیت و اعتبار خود در داخل به روی خارج آغوش باز کنند.

سپاه پاسداران که مرتکب اعمال تروریستی در داخل و خارج شده است اصلا شریکی طبیعی برای غرب نیست. ولی فرماندهانش با منافع اقتصادی بی‌شمار و آسیب‌پذیری در برابر تحریم‌ها تمایل بسیار بیشتری نسبت به خامنه‌ای برای معامله بر سر برنامه هسته‌ای ایران دارند. با توجه به بدیل‌های موجود این فرصتی است که ارزش پیگیری دارد.

مهدی خلجی هموند ارشد انستیتو واشنگتن است و مطالعاتش بر سیاست ایران و گروه‌های شیعه خاورمیانه تمرکز دارد.

** این یادداشت در وال استریت ژورنال نیز منتشر شده است.*

ARTICLES & TESTIMONY

العراق ينهار بهدوء

٥ يونيو ٢٠٢٣

Michael Knights

(/policy-analysis/alraq-ynhar-bhdw)

ARTICLES & TESTIMONY

Will OPEC's Cuts Stabilize the Oil Market—and Affect Gas Prices at the Pump?

٥ يونيو ٢٠٢٣

Simon Henderson

(/policy-analysis/will-opecs-cuts-stabilize-oil-market-and-affect-gas-prices-pump)

BRIEF ANALYSIS

Egyptians Still Lukewarm on Mass Street Protests; U.S. Trails Russia and China as Overall Partner, But Edges Out Both as Security Partner

٥ يونيو ٢٠٢٣

Mohamed Abdelaziz

(/policy-analysis/egyptians-still-lukewarm-mass-street-protests-us-trails-russia-and-china-overall)

TOPICS

(/policy-analysis/dmkrazy-w-aslah/) دمكراسى و اصلاح

(/policy-analysis/rb-w-aslam-syasy/) عرب و اسلام سياسى

(/policy-analysis/syast-amryka/) سياست أمريكا

REGIONS & COUNTRIES

(/policy-analysis/ayran/) ايران